

A PUSZTULÁS VÁROSA.

Hindu legenda.

Irta: Sármai Róbert.

ORIND kis várost a Kuon folyó ölelte körül, körülfolyta, mint a kertek alján a vörösvirág a taran=fát. És ennek a fának gazdag ágai voltak, szép kerek gyümölcsöket dobott az emberek közé, — mert emberek ültették, így hálálta meg. Voltak mesés Orindnak köves, fehér házai is, üveges ablakai, gazdagjai is, szegényei is (vályogházai, istállóí), de a gazdagoknak szívéük volt itt, a szegényeknek kenyerük, — az emberek a földjeiken dolgoztak asszonyaikkal, békében, imákkal isteneikhez.

Orind városa ott a Kuon folyó mentén most pusztult, néma város, házait nem lakja ember s ha valaki arra jár, vadállatok üvöltenek a kísérteties utcák mögül. Orind boldog városát egy szellem ölte meg. Ryamras szelleme. S a vadak Ryamras szellemei.

Hallgassátok, elmondom. Öreg koldus mesélte nekem ezt a mesét, neki adtam az összes guineás-pénzemet, ami éppen nálam volt. Nem köszönte meg, tudta a koldus: ő még többet, sokkal többet adott a meséjével.

A *cél* borzalmas meséje volt ez. Hallgassátok, elmondom.

* * *

Orind kis várost a Kuon folyó ölelte körül és nem mult el még tíz éve sem annak, hogy rongyos, puha csomagjával idegen érkezett ebbe a városba. Hosszú, sovány alakja keményen, határozottan járt és ez a járás nagy akaratot sugárzott.

Az egyik ember megkérdezte tőle:

— Látom rajtad, a ruhád selyemszövésű, látom, hogy idegen vagy. Nem jönél a házamba? A szobámban jó kényelmes fekvőhelyet adok, nálam lakhatsz tíz pénzért és ha van asszonyod, neki is vetek ágyat, hozd magaddal.

Az idegen mosolygott, látszottak széles, hosszú fogai, világítottak, mint a csont. Mosolygott, nem felelt. Eltűnt a többi ember között, akik a városba igyekeztek.

* * *

Másnap már a kalmárok között ült az idegen. A szőnyeges Libunr és a babárus Bopin közé telepedett és senkisem faggatta, milyen törzsből való.

Az idegen magas ember volt, szép arca fehér, nem sütötte a nap. Lassú mozdulatokkal bojtotta ki a rongyokat, a rongyokból megint rongyokat, kitette maga elé a porba; selymekendők voltak, vad, háromszögletű, díszes alakokkal, de csak a széleket koszorúzták díszek, a közepük egyszínű volt és fényes. És a selymükön furcsa betűk álltak:

«A nagy sziklák mögött, mi van a hegy mögött? Ott születik a nap? Hozd meg az áldozatot és megtudod!»

Bopin, a babárus, így szólt az idegenhez:

— Barátom, ezeket akard eladni? — és hangosan nevetett.

Egy járókelő így szólt:

— Nézd Kuomót ott szemben, vedd meg az övét, add el azt, meglásd, jó aranyakat szerzel — és még hangosabban nevetett.

— Elhagyott az eszed? — kacagott a szényeges Libunr.

Híre is járt mindjárt a magas, fehérbőrű embernek, selyemkendőinek; a kalmárok csak sajnálták, megmosolyogták, a nők pedig, fiatalok, öregek, leányok, asszonyok csodálni jöttek őt a fehér bőréért, amit nem sütött a nap, hideg volt a vére, nem fogta a tűz.

Az ember az áruja mögött ült, kezében tartotta egyik színes kendőjét és könnyű, hajlott mozdulatokkal a teste köré csavarta azt s megint le, a karjai magasba tolták a rongyot, ilyenkor csillogott a szeme mint a gyöngy a vízben, a szája vonaglott, mintha a testét betegség rázná. Akik nézték: az asszonyok, furcsán, messziről a kígyótáncoltatók zenéjét vélték hallani, finoman, mint a suhogó fátyol. A nők leültek eléje és úgy meredtek az idegenre, mint Dool csodáira, megkövült szobor-testtel nem mozdultak el onnan.

Az ember az áruja mögött ült és a sötét éjszakában is a fényes korong tűzét várta, hogy előragyogjon a nagy hegy mögül. Mikor virradt, már a kezébe vette a kendőt és az asszonyok is a lába előtt ültek. Nézték a csodálatos férfit, a csodálatos kendő zenéjét hallgatták. Ő nem beszélt, egyetlen szavát sem hallotta senki, a szája csukottan maga a titok, a kendő pedig csavarosan, ördögien örvénylett körül a sovány tagokon; akkor sem felelt, ha a kendő árát kérdezték, csak mutogatta az embereknek a selymeit. Így tartott ez naphosszat, míg a fényes korongot az est a nagy hegy mögé nyomta.

Ilyenkor imára fordult az idegen, kendője a háta mögé hullott, arca fehérebb lett a fehérnél, két karja az ölében nyugodott — mint Enoch, a dologtalan szobor — és mereven imádta a hegy fölött a leghalványabb csillagot. A szíve a csillagokban remegett. Az asszonyok a lába előtt ültek még akkor is, csodálták és elfelejtették a saját imáikat.

* * *

Bopin, a babárus, nem adott el semmit, mindenki az idegent jött nézni, nem vásároltak babot. Bopin a pénzéhez nyult (mert nem adott el semmit) és napok=napok után is csak a saját babját ette. Szűk helye előtt bosszúsan járt föl-alá, az izgalomtól járt föl-alá, az asszonyát napjában többször megütötte, mert nem szolgálta ki őt engedelmes szívvel, az is az idegent bámulta.

Mikor a vak éj közeledett, Bopin haragosan az idegen elé állott és a kendőit felrúgta a lábával. A kendők széjjelröpültek, tarka színeik világító színes üvegnek látszottak a félhomályban. Az idegen szemébe homok szóródott, de ő csak mosolygott Bopin felé, szomorúan szedte föl a kendőit, aztán gyulladt szemét vízzel mosta, megadó alázattal. Az asszonyok megöklözték a babárust.

Következő reggel Bopint seholsem találta az asszonya. Az idegen a helyén ült és tovább lobogtatta kendőit az elbűvöltek felé. Az asszony is álmodó lélekkel hallgatta tovább a messzi kígyótáncoltatók fájdalmas zenéjét, hiába mondták mások a férje nevét, ő az idegen zenéjével énekelt.

Bopint, a babárust, seholsem találták. Csak este hozták a testét, a Kuon folyó partjára vetették a habok, ott akadtak rá. Hályogos szeme, puffadt szája homokkal volt tele...

* * *

Libunr nem adott el szényegeket, mert mindenki az idegent bámulta. Libunr a pénzéhez nyult és az asszonyát napjában többször megütötte. Egyik nap arra jött a vásári biztos, Libunr annak is panaszkodott:

— Hallgass meg, uram, mindenki ezt az idegent nézi, pedig nem ad el semmit, nem is akar, a kendőit lobogtatja az asszonyok szeme elé.

A vásárbiztos odament az idegenhez és az írását kérte. Az írás szabályos volt, a baksist is megadta, árulhatott. Az idegen tovább forgatta, kigyózta a kendőit.

— Mi a neve? — kérdezte Libunr a biztostól.

— Ryamras.

— Tenni kellene valamit — szólt Libunr. De a biztos a vállát vonogatta, nem szólhatott semmit az idegen árusnak az írásán királyi jegy volt.

Mikor a fényes korongot a vakság a hegyek mögé nyomta és mikor a fényes korong másnap győztesen villámlott bele a reggelbe, a szőnyeges Libunrt az egyik szőnyegén halva találták, szemei rebbenés nélkül mélyedtek a vakító sugarak irányába.

Az asszonya sírt, a vásári biztos pedig Libunr testét vizsgálta, de nem talált sebhelyet, Libunrt elvitték. Az asszonya Ryamras lábához ült, hogy az ő zenéje lopja el a gyász könnyeit. Együtt énekelte a titokzatos dallammal a felejtés dal-mát.

* * *

Kuomónak sokkal szebb kendői voltak, mint az idegennek, mégsem vásárolták tőle. Kuomó összerakta a kendőket és az utca másik részében kért helyet, a halárusok mellett. És Kuomó boldogan árult itt, az asszonyok megtalálták, ha éppen erre jártak, néha vették is a szép kendőket. De nem telt el sok idő, visszajöttek ezek az asszonyok:

— Nézd, rongyos kalmár, itt a kendőd, a pénzemet add vissza, halszagú a kendőd!

Kuomó visszaadta a pénzt és megátkozta a napot. Azzal nem evett, az asszonya kis görcsös halakat főzött a tálban, amit a halasoktól vett ócska vas-pénzéért.

Kuomó jajgatott, üresen szívta hasis=pipáját és átkokat mondott a csillagokra. Összerakta a kendőket és Ryamrashoz ment. Ryamras imádkozott. A kendőket Ryamras elé tette és így szólt:

— Áldott az erőd, idegen, tiéd a titok, az én erőm is a tiéd most már, nézd, nincs jó falatom, fogadj meg szolgálódnak.

Másnap, mikor jöttek megint az asszonyok, Kuomó kendőit drága pénzen vették, mert Ryamras adta, Ryamras azokat forgatta, csavarta a teste körül. Estére mind el is vitték, sok-sok aranyat dobtak Kuomó ölébe. Kuomó összerakta a pénzt és így szólt a csodálatos Ryamrashoz:

— Áldott az erőd idegen, de küld el a te szolgálódat. Más országba akarok vándorolni — most ravaszul mosolygott, odasúgta: — Nem viszem híredet, élj boldogul . . .

Kézenfogta az asszonyát, megmarkolta az aranyakat, a hasis=pipát és eltűnt a vak éjszakában.

Ryamras mereven nézte a leghalványabb csillag örök legtisztább fényét.

* * *

Gazdag Jahis özvegye, Rimem palotája kőből épült és kék meg piros színes ablakai voltak. Kertjének homokján vizes a föld és százféle virágok illatoztak a kis kerti utak mentén. A nagy kerítésfal is kőből épült, messzire hirdette a fehér kő gazdag Jahis özvegye hatalmát.

Rimem asszony palotája a legszebb volt és leánya, Feundrah, a leggyönyörűbb. Sok szolga is leste a fáradt, halvány nagy szemek minden távoli óhaját.

Feundrah Tuna=napján jósnőjéhez indult, Goparhoz, Siva isten haragját kiengesztelni. Szép gyöngyöket válogatott aranyos dobozba, gyűrűk ékeskedtek az ujján és az olajos tégelyeknél is kisebb lábát dísztelen szíjas fapapucsba csusz-tatta. Anyja, Rimem, áldást adott és egyik szolgájával, Feserrel engedte útnak.

Gopar jósnő a város másik oldalán, a munkások fakuckóinak utolsójában lakott, pedig tellett volna neki még kőszobára is, úgy mondják, de ő az ajándéko-
kat, melyeket a gazdagoktól kap, a kuckó földjébe ássa.

Feundrah a kalmárok utcájába ért, az arcát fátyol fedte, mert a vásárosok, ha erre járt, ostoba kíváncsi szemeket meresztettek rá, még a ruháját is megfog-dosták, hogy milyen lágy a selyem és honnan való. A kalmárok utcájában most csönd volt, nem hallatszott a zűrzavaros alkudozás, az árusok szomorúan üldö-géltek a sok holmi között.

Feundrah sietett és csak lopva nézte őket. Azok most észre sem vették, pedig a fényes selyem omlott, esett végig mesészep Feundrah hajlékony alakján, hallatszott, suhogott.

Ekkor Feser, a szolga, megérintette Feundrah ruhája szélét és karja hosszan egy irányba mutatott. Sok, nagyon sok ülő asszony fejkendője világított onnan. Feundrah hallott a csodálatos idegenről, Feser félős, gyáva lelke magyarázta neki hosszú estén a kendő érthetetlen titkát. Feser kinyújtott ujsa reszketett.

De Feundrah sietett és csak lopva nézte őket.

* * *

Kuomó, a kendőárus, mikor kendő nélkül, sok arannyal elindult a Kuon folyó mentén, boldogan csörgette a sok nehéz aranyat. Nem nézett vissza Orindra, sietett. Hasisért, színes álomért sietett. Hasis vett (sok aranya volt) és megtölte üres pipáját.

Az asszonyával úton jártak, idegen országba vezető úton. Kuomó nagyon kívánta a hasist, megpihentek a huszadik kőnél. Az asszony a sötétség hatalmát nézte, a középen, a hegy felől, a leghalványabb csillagot. Kuomó a pipáját szívta, kék karikákban szállt föl a bódító illat és Kuomó arcán kisimultak a ráncok.

Kuomó palotákról, asszonyokról, részegségről álmódott.

Az asszony Kuomó aranyzacskója felé nyúlt és kivette azt a férje kezéből. Aztán Kuomó fényes pengéjét kereste és miután kihúzta a tokból, hideg gyűlölet-tel a férje szívébe döfte, Kuomó arca síma, mosolygós maradt, ha a pipája ki is aludt. Szívéből nem folyt vér, a ruháján nem látszott szúrás, sem szakadás.

Az asszonyra pedig ráborult a sötétség éjje, a leghalványabb csillag tüze lámpázott neki és megindult vissza a Kuon folyó mentén Orindra, a csodálatos Ryamras lábaihoz.

* * *

A jósnő látott és így szólt Feundrahhoz:

— Nagy oszlopok állnak, Feundrah, sötétek, feketék és egy óriási kincses-palotát tartanak. Az oszlopokon belül a palota alatt te mégy, Feundrah és az istenek kegyeltje vagy. De az oszlopok mindig kisebbek és alacsonyabbak lesznek, te mindig magasabb és nagyobb. Illatos hajad már érinti a tetőt, de istenes fejed engedelmesen hajol alá és távolról valaki hív, integet. Vigyázz Feundrah, csak hajolj lejjebb és hallgass arra, aki hív, mert ez az életed, jövőd. Vigyázz Feundrah!
Feundrah letette a kincseket Siva lábához ott a kuckóban, szeme megállt

egy pillanatra Siva isten szemein. Azok a szemek nem néztek rá, a két hideg rubinos üveg-kő a sötétségben járt és fényével a jövőt bátorította. Siva volt a sors.

A jósnő ismét megszólalt, halkán, álomból szólt:

— Most utadban visszafelé menj a kalmárok utcájába, ahhoz a kalmárhoz, akinek ruháján a legtöbb szín van, alakján legtöbb a fény. Lesd annak az első szavát amit hozzád szól. Jól figyelj meg és úgy élj boldogul, aszerint . . .

És Feundrah alázatosan megindult a kalmárok utcája felé.

* * *

— Beszélj állat, mert húsdot a vadaknak dobom — és végigsuhogott, ki tudja hányadszor végigsuhogott a korbács Feser szolga testén, aki Feundrahot kísérette. Gazdag Jahis özvegyének, Rimemnek, kezében volt a korbács, ha remeggett is az a kéz; fénytelen haja az arcába hullott és az örjögő fájdalom a szívét is facsarta, az arcát is. Minden ütés, amit a szolgának adott, az ő öreg anyai lelkén vágott bűnbánó sebeket.

Feser hátára kiömlött a vére, de nem szólt. Feser száján is kibuggyant a vére, mert összeharapta a fogait, hogy ne jöjjön szó a száján.

Rimem hangja szörnyű volt:

— Feundrah, leányom, hol vagy? Miért hagytad el áldott apádátkozott asszonyát? Feundrah, merre jársz? Gyere hozzám vissza, anyádhoz, gyere vissza, Feundrah! . . . — és csak suhogott, lecsapott a korbács. Feser nem szólt, a félelem ellopta az erejét, a szája nem nyílt ki szóra.

És Feser húsát este a vadaknak dobták. Félelme, lássátok, az életénél is erősebb volt.

Rimem nem nyugodott, örült hangja tovább hívta a leányát, de erejét, jaját, szenvedését megállították a gazdag ház hideg falai, elnyelte a sötét, nehéz levegő.

* * *

Feundrah, mikor Gopartól hazafelé indult, Feser nyomán járt és Feser olykor, ha nagyobb ember-csoporttal találkoztak valamelyik utcában, vad ordítás-sal kért utat gyönyörű és féltett úrnőjének. Feundrah álomban járt, Siva szemei mutatták neki az utat. Haját bűnbánó fehér kendője fődte be, apró lábai könnyen vitték az álmos testet, még itt a köves úton is. A kalmárok utcájához ért, szíve dobogott.

A kalmárok utcája üres volt. Holmijaik a helyükön szép sorjában pihentek a földön, de a gazdájuk nem volt mellettük. A csönd beburkolta Feundrahot és félelemből, szorongásból láthatatlan hálót font a lelke köré. Feser megborzongott, félelme a szemében ült, üres volt az utca. A kalmárok távolabb, egy csoportban álldogáltak és a kezük és a szájuk ha sebesen is, de halkán magyarázott. Félőn, félelmetesen. Odébb fehérkendős asszonyok ültek és panaszos könyörgés, kérés volt a hangjuk, mint Iman hívó szava, olyan vádoló, árva, Feundrah éles csillogást látott ott és igaz szép éneket hallott onnan. Arrafelé ment, keze vágyakozóan nyúlt maga elé. Feser egy helyen maradt állva, mert úrnője szótlán parancsa úgy kívánta.

Ryamras kendője úgy lobogott akkor, akár a tűz, ruhájának ragyogó tükre fényre változtatta az arcát, a testét. És hallatszott, ideszállt távolról az üdvözítő zene és Feundrah látta és hallotta a hangokat. Nem földön járt már, Ryamras lelke az ő lelkén szállt tovább a hegy felé és az asszonyok éneke még szomorúbb lett. Ryamras kendője égett mint a tűz és csavarodott gyorsan, egyre sebesebben a teste körül. Feundrah szeme Siva szeme volt, karja kinyúlt a nemélők messze városába

és a leghalványabb csillag fényénél elindult a nagy hegy felé. Ott tűnt el Feundrah, abban az irányban, ahonnan az égig érő sziklák ide, idáig vetették komor, hatalmas árnyékaikat némán, de titkok birtokában.

Feser szolga hiába várta őt, ha addig is várta, míg reggelre feljött a fényes korong, hogy megláthatta előtte a homokban Feundrah üres, elhagyott papucsát, amely kisebb volt az olajos tégelyeknél és mégis most: maga volt a halál . . .

* * *

A kalmárok összesúgtak.

Az asszonyok nem vásároltak semmit, előbb csak díszeket nem, szőnyeget, kendőt, aztán selymet sem, ruhát sem, aztán halat, húst sem, babot, sőt sem. Az asszonyok éhen-szomjan csodálták a kendőt Ryamras átkos kezében, Ryamras körül. A férjek könyörögni mentek asszonyaikhoz, az asszonyok észre sem vették a könyörgésüket — goromba szókkal átkozták őket, azt sem vették észre. A ruhájuk darabokra rongyolódott, a férjek ruhája is, a csontjaikhoz odatapadt az éhezéstől a bőr, a férjeké is, — a férjek testét munka gyöngítette, az asszonyokét a láz sorvasztotta.

A kalmárok örszesúgtak:

— Megöljük Ryamrast, Sivának kedves lesz! . . .

Az egyik előállt:

— Neked, Tanama, neked kell a bíróhoz menni, te panaszold be a bírónak Ryamrast, látom, fáj az asszonyod bűne nagyon. Te panaszold be először . . .

— Menj te, Paia, neked minden pénzed ott veszett Ryamras rongyai között.

De a nagyszakállú Munaki megtörte a vitát:

— Mindegyikünk asszonya hűtlen, bevádoljuk Ryamrast mind! Bevádoljuk. Menjünk együtt a bíróhoz, Hair=hoz.

A városban az iparosok panaszkodtak, a városon kívül a munkások. Ezeknek a hátán már verejték sem gyöngyözött, húsukat kiszítta a nap, nem bírták már a munkát. Gyökereket rágtak, átkozták asszonyaikat, Ryamrast és a csillagokat.

Panaszkodtak a férjek:

— Ryamras átkozott! Sivának kedves lesz, ha megöljük . . .

— Az én asszonyomnak én voltam az istene, ha belerúgtam (mert nem főzött jól . . . megenném most azt!), a lábamat csókolgatta, megütöttem: a könnyeit a kezemen szórta végig. Most elrabolta Ryamras és nincs szép szavam, sem goromba rúgásom, amit megértene az átkozott asszony . . .

— Tudjátok, az enyém szép volt, drágán vettem anyjától (kígyóvá szülte volna!), ó, jó ételeket adott és a fejemet simogatta, munka után a testemet lágy, olajos gyojccsal dörzsölte be, gyűjtöttem is neki szép selymekre és szerettem, ő a leggyönyörűbb az asszonyok között, gyűjtöttem neki és most az aranyaimat kitepte az ingemből és Ryamras sok más kincséhez hordta.

— Én éhezem, én is éhezem, mint ti. A kalmároktól koldultam már babot, de elzavartak, egy szem babot sem adtak! Ryamras átkozott, megöljük Ryamrast!

Igy panaszkodtak a férjek.

A kalmárok vádolni mentek mind.

A férjek is.

A panaszos menet a bíró házához ért.

És Ryamras lábánál az első asszony az éhségtől a titkoknak adta lelkét. Ryamras sírt, karját az ég felé emelte és gyászos vonaglással hívta a csillagokat. Ryamras temette első asszonyát.

* * *

A kalmárok vádolni mentek a bíró elé, a férjek is.

A bíró hallgatta a panaszt. Így szólt az egyik kalmár:

— Igazság — tégy igazat! Idegen telepedett közénk, aki nem verseng velünk kalmárok módjára, nem árul. Mégis hatalmas zsákokban gyűjti a kincseket, asszonyok gyöngyeit, mindent. Az asszonyok a lába előtt ülnek és imádják. Ő Igazság, tégy igazat. Társaink is eltűntek, Bopin, Libunr, Kuomó; halott testük hiába hívja a fényt; nem tudjuk, te sem tudod, ki ölte meg Bopint, Libunrt, Kuomót. — Mi pedig a saját áruinkat cseréljük egymással, a magunk áruját fogyasztjuk el, nem veszi senki. Tégy igazat!

De kilépett a férjek közül is az egyik:

— Igazság — teljes igazat tégy! Nézd meg lerongyolódott, erőtlen tagjainkat, a szájunk nem kap falatot, nem bírjuk a munkát. Karunk a szerszámokat mozgatja, de lelkünk átkokat szór az áldásos ég felé. Gyöngék a csontok, a mellkasunk már horpadt, aranyainkat elhordták az asszonyok és elbűvölt életük idegent szolgál, Ryamras rabolta el őket — a szája görcsbe rándult. — Tégy igazat, bíró — most a kalmárok felé mutatott — ... mert az árusok szíve kő, mi éhezünk, nem adnak egy szem babot sem, semmit. Az ő hasuk jóllakott.

Az előbbi kalmár így szólt:

— Nincsen pénzetek és enni akartok? Ha odaadjuk amink van, akkor a mi gyomrunk lesz üres és a tiétek tele. Nincs aranyotok, semmitek, hagyjátok el az evést!

Szólt a férj:

— A kalmárok nem a mi törzseinkből valók, nem nyujtanak jóságot, segítséget, ha elesünk. Látod, bíró, láthattad, még belénk is rúgnak. Kincseiket, arányaikat elrejtették és a hasuk hízott, dolguk semmi. Bíró, tégy nekünk igazat!

A bíró ült, hallgatott.

— Miért nem dugtad el te is a gyöngyöket, amiket elvitt az asszonyod? Mert ostoba állat vagy, aki nem gondol az árnyékra, csak mindig a fényre!

A férj szeme zöldesen villogott, mint a vadállatoké:

— Légy átkozott, istentelen, átkozott légy, te kalmár, az őköd ocsmány féreg volt és abból a piszokból születél te is!

A férjek és a kalmárok ökleikkel fenyegették egymást. Hair a helyén ült és hallgatta őket.

— Drágán, ezüstökért, aranyakért, egész napi bérünkért ócska halakat adtok, kukacos babot egy marékkal, egy kendőtök olyan sok ezüstért takarja az asszonyok vállát, amennyiért mi három napig áldatlanul dolgozunk a tűzistenek legforróbb kemencéjében, a földéken. Vigyázz, kalmár, megver a sorsod!

— Áruinkat sok évnyi járásról hozzuk ide, nektek, piszkosok és ti kis köteg lisztért akartok meleg pokrócokat. Hulljatok hát el bűnös lelketek mocskában.

— Hallod, Hair, igazság szolgálja, hallod, hogyan beszél? Tépd ki, Siva, tépd ki a nyelvét, a torkát! ...

— ... Szívja ki a véred! — hullottak az átkok. A férj karja most mintha megizmosodott volna, mellkasa kidomborult, éhes, vak dühével rárohant a kalmárra. A kalmár várta, a kalmárnak nagy ereje volt, töre is volt, kihúzta a törét. A férj ráugrott (így veti a vad a zsákmányra magát), körülfonta, de aztán lehullott róla, mint az élettelen kígyó; teste a földön feküdt, a hasában tör, a kalmár töre.

Látták, nézték a férjek társuk halálát, vérbe forgott a szemük, testüket forrón öntötte el a megmaradt utolsó erő. Ordítva, gyilkos éhséggel vetették magukat a jóllakott árusokra. Azoknak, mindnek a kezében éles tör csillant, de

a férjeket kergette az örület és az éhség átka. Összecsaptak, hullott Hair bíró kövére, hullott a kicsavart tör, a test, a vér, kalmárok selymes ruhája, férjek csupasz, eltört csontja. Állt a rettenetes harc, a vér festett mindenfelé, bűnös istenek haragja.

Hair bíró, mint a kétségbeesett igazság rohant ki a nagy, véres tereméből: — Hozzátok Ryamrast!... Hozzátok Ryamrast ide!...

... A kalmárok utcájából messzire hangzott, messzire zengett az asszonyok és a kendő végzetes dala. A panaszos hang győzedelmesen öntött el mindent, míg járatlan, gyors utakon el nem futott a csend országába...

Ryamras ott ült a kalmárok utcájában, zenéje félelmetes volt, elhagyatott. Mert Ryamras temette tizedik asszonyát...

* * *

Gopar jósnő a munkások fakuckóinak utolsójában élt, a város legszélén. Az ajándékokat, amiket a gazdagoktól kapott, Gopar a kuckója földjébe ásta. Mondják, tellett volna neki szép kőháza is.

Gopar még sokáig utánabámult Feundrahnak, amint a gyönyörű lány a város felé ment és a kanyarodóban eltűnt. Öreg, elfonnyadt testét átjárta az öröm és mint a bolond, addig forgott maga körül, míg elszédülve össze nem roskadt. Aztán nagy nehezen feltápáskodott és a kunyhójába ment, hogy a Siva-szobor tüzeit eloltsa és a kincseket (az aranydobozban kopogó bódult gyöngyöket) megnézze tízszer, százszor, számtalanszor és aztán a földjébe ássa.

Huszonnégy nyarat élt eddig Feundrah, huszonnégy olajos tüzecke égett Siva isten sósobra körül. Gopar át-átnyúlt a tüzeckékhez (nagy kőalakban égtek) és ugrálva oltogatta ezeket a szent lángokat. De a kerek kagyló, amivel a tüzet nyomta, forró lett, sütötte a kezét. Vízbe akarta mártani, nem volt vize, vízért akart menni. Most kopott ruhája az egyik olajmécshez ért és a száraz, cafatos posztó nagy lobogó lángot fogott. Ő a másik kezével nyomkodta az égő rongyokat és nem vette észre, hogy ezt éppen egy másik olajmécs fölött tette. Goparnak így már mind a két karján lobogó lánggal égett a rongy. Lába reszkedett és vizet keresett a kunyhóban, körbe-körbe futott, aztán a kunyhó elé szaladt, a kunyhót is körülfutotta, pedig tudta, hogy a vize elfogyott, nincs vize.

Gopar szaladt a kunyhója körül, a karjain rettenetes fájdalomokat érzett és a láng egyszerre a hajába csapott. Goparnak száraz, bozontos haja úgy égett, mint a napszitta rőzse. Gopar a kunyhó falához dörgölődött, hogy megölje a közeledő halált. A hangja rettenetes volt:

— Segíts, Visnu... Visnu, küldj értem, Visnu, jaj... — égett a karja és már a kuckó is égett, átfogta a tüzet. A közelben senkisémm volt, a közelből az emberek vádolni mentek a bíróhoz, az asszonyok pedig már régen elhagyták férjeiket, kuckóikat. Gopar jajveszékélését nem hallotta senki.

Gopar a kút felé rohant. Egész teste már égő fáklya és piszkos, öreg bőrét falta, ette a tüzes fájdalom. Gopar a kút felé rohant, a kúthoz ért, tüzelő kínja, teste égett, a kútba vetette magát.

A viskó nagy lánggal lobogott és Siva szobra olvadt odabent, két üveg-szeme végigfolyt az arcán, mint a szenvedés maró könnyei. Siva szobra darabokra hullott ott, a halálos tűz emésztő ölében.

És Gopar borzalmas fájdalomait nem tudta meg senki, jaját nem hallották az emberek sem, Visnu sem. Mikor egyszer a kútból merítettek (évek múlva, talán egy eltévedt vándor), Gopar elégett, csonkos kezét húzták fel a kútból. Évek óta néma volt a kút.

És a kuckók, a faházak ott, akkor sorra lobogtak fel mind a tűz folyásán, akár a gazdáik élete Hairnál, úgy nyúltak ezek is a halálba . . .

* * *

Hair bíró házától, a harcból három kalmár menekült. Hair házának köve vérben mosdott, a férjek és a kalmárok egymás haragját ölték meg magukkal, pedig másért indultak Hairhoz! . . .

A harcból három kalmár menekült. Menekültek más, távoli városokba, árujukat pusztulni engedték, csak a pénzüket szorongatták a bőrük fölött. A három kalmár egymástól is, egymás öklétől, törétől is félt: más utakon ment a mind a három.

Igy értek be a sivatagba, ott jártak, taposták a homokot, nyáltalan szájukba közbe-közbe finom port fujt a meleg, elbágyadt szél. Szívós tagjaik bírták az úttalan járást, de a mellük akadozott és homok karcolta még a szemüket is.

Az egyik leborult:

— Árvák apja, Isten, adj egy csöpp, csak egy csöpp vizet! . . .

A másik fáradtan dőlt le, szava nem volt, némán mozgott a szája, könnyörgött nedves, hűsítő földért.

A harmadik kalmár pénzt ígért Visunak is, Sivának is.

Messziről valahonnan megszólalt egy hang feljűk és egy tenyér vízért a pénzüket kérte; gúnyos volt ez a hang.

A kalmárok feltépték az ingüket és a kezük vágyakozva nyujtotta a gyöngyöket és az aranyakat az ismeretlen hang felé. Nedvesség ért az ajkukhoz és ők mohón nyeltek a tenyér után. És a tenyér adta a vizet. De ettől az egy tenyér víztől föllálni és továbbmenni mégsem volt erejük. Gyöngye, beteg lábuk a sivatagba hullott.

Eladták az aranyukkal az életüket. Mire a homály fekete köpenyével eltakarta a láthatárt, a három testet halkan, lassan befujta a homok.

* * *

A szolga rohant és így szólt az asszonyokhoz a kalmárok kihalt utcájában:
— Én Hair bírótok szolgája vagyok, az uram Ryamrast hívatja. Igazságot akar tenni. Mondjátok meg neki!

Az egyik asszony fölkelt. Erőtlenül állt, arca fehér volt, akár Ryamrasé (az arc volt, amit megcsodált). Hajában fonnyadt virág.

— Megyek én helyette . . . — szólt.

— Férjeitek egymást gyilkolják az én uram házában, meghalnak mind, átok kíséri őket. Ryamras vádolva van. Mondjátok meg neki! — szólt a szolga.

Az asszonyok lassan, nehezen fölláltak mind, egymást támogatták. A lábuk vékony, elhalt csont volt, nézésük a pestises betegek bágyadtsága.

— Elmegyünk helyette — ezt mondták. És megindult a halálos menet a bíró háza felé. Lassan vánszorogtak, egymást segítették. A legyöngültek összeroskadtak még az úton és panaszos énekük már csak elhalóan hívta vezéres sorsukat.

Összesen tíz asszony ért Hairhoz. Ott Hair házában nagytermében alvadt, megalvadt a vér és a köveket a haldoklók és a halottak teste födték be. Hair bíró a helyén ült, mögötte Siva szobra. Az asszonyok eléje álltak, Hair így szólt:

— Miért nem hoztátok el Ryamrast, az idegent?

— Mi jöttünk helyette hozzád, uram, igazság testvére, — ha vádolod, minket vádolj helyette, ha dicséred, minket dicsérsz.

— Elhagyátok férjeiteket munkában, bajban és most valamilyen átkozott idegen lábainál kuporodtok . . .

— A mi urunk ő, ő a mi urunk, Siva is így akarja!

— És férjeitek a kalmároknak rohantak, így történt, hogy előbb pusztultak el itt a harcban, minthogy élve kellene elföldelni őket, nyomorultul éhezve. Nem szolgáltatók őket, gonoszok, nem volt mit enniök! . . .

— Ryamras a mi urunk, Siva is így akarja . . .

— Itt fekszik a testük és kié a bűn hát, asszonyok? Ki tudja, miért halt meg Kuomó, Bopin, Libunr és a többiek? Ti tudjátok és tietek a vád, meg Ryamrasé!

— Siva akarta, hogy elhagyjuk férjeinket, nézz rá Sivára, ő akarta . . .

Hair hátamögött állt Siva szobra. Hair megfordult, ránézett. Siva szeme rajta volt. Hair fölkelt a törvényes székéből és a szoborhoz ment. Mély, erőteljes parancs volt a hangja, mikor megszólalt:

— Imádjátok Sívát! — és a szobor elé térdelt.

Az asszonyok panaszos énekbe kezdtek Siva szobránál, — aztán megindultak vissza urukhoz, Ryamrashoz.

Hair estig imádkozott a szobor előtt, éjjel volt már, mikor a papokhoz, biztosokhoz ment és felzörgette őket nyugodt álmukból:

— Figyeljétek, amit mondok, tűnjön el az álom a fejetekből, szemetekből. Siva akarta, Siva azt akarta, hogy Orind átkozott város legye . Orind meghal és nekünk más helyekre kell vándorolnunk. Így hát gyűjtsétek össze házatokból ami érték és az áldott fényes sugaraknál majd útrakelünk, hogy más törzsekhez vigyük életünket, erőnket, Siva dícséretét, mert Siva akarja így . . .

* * *

Ryamras zenéje álmodta a titkokat, de Ryamras zenéje is elhalt lassan. Ryamras most temette utolsó asszonyát; bőrére hosszú ráncokat gyúrt a gyász.

Fölkelt. Az utca, az utcák üresek, a házak némák, temetők. Meghalt a város, a Kuon folyó mellett meghalt Orind.

Ryamras kendője rongy és a teste fáradt. Nem érezte a fáradságot. Most összerakta a kendőit, beléjük csavarta a kincseket, amiket gyűjtött. Ott volt Kuomó pénze, Libunr kincse, Bopin aranya, a három kalmár vagyonos-zacskója, Gopar jósnő földbeásott aranydoboza, minden, minden, ami embernek érték.

Vállára dobta a rongyokat és elindult a nagy hegy felé. Lába mérföldeket járt és még nem esett a fényes korong a nagy hegy mögé, mikor odaért.

Ott vártak rá. Feundrah várta, a leggyönyörűbb lány. A homokban ült, két keze az ölében nyugodott, álmos szeme a nagy hegyet látta. Mikor Ryamras megállt mellette, Feundrah felállt és Ryamras kézenfogva vezette, úgy indultak meg a hegynek föl, föl, föl a hegynek.

Nem pihentek soha, kapaszkodtak a kövekre, hús körmük vájta a töretlen testet. Győzni akart Ryamras, le akarta győzni a hegyet és Feundrah vele, mellette a leggyönyörűbb asszony. Ryamras, ha fölért, a legyőzött hegyről látni akart.

Látni akarta mi van a hegy mögött, nyögte, hozta a hátán a rongyokat, áldozatokat, kincseket, pénzeket, életeket, az ő nyoma után elpusztult világokat. Ment föl és Feundrah mellette, utána, a leghasítóbb köveken is. A sötét vakság miatt nem láthattak útnak való helyet, tapogatták hát (véres kezekkel már) a sziklák éleit. Végtelen időig küzdöttek fölfelé és végtelen időig várták a tetőt: a megnyíló kaput.

De a végtelen idő is elmúlt és mire a fényes korong ledobta a vakság testét magáról, Ryamras fönt állt a hegyen és olyan fényesnek hitte magát, mint a fényes korong, talán még annál is fényesebbnek. Feundrah a fáradságtól, az elfolyt vértől a lábához rogyott.

Ryamras szemei lehúnytan égtek és a vállán a kincsek súlyosodtak. A szeme lehúnyt, de a két kezével szórta már a csillogást a kibontott rongyokból le, le az áldozatot a hegy másik oldalára, a feneketlen szakadék éhes szájába. Dobta a kincseket és mikor az utolsó gyöngy hullott ki a markából, Feundrah karja elgyöngült ott Ryamras lábánál és Feundrah gyönyörű teste is a többi vagyionok, kincsek után zuhant a szakadékba. Ryamras szeme lehúnyt volt akkor is.

A pillanat elkövetkezett. Ryamras csodaváró szeme kinyílt, látott.

És ott a hegy másik oldalán a fényes korong most csak épúgy tüzelt, szórta a fényét, épúgy, mint másutt, mint Orindban, a Kuon folyó mellett, — olyan távol, elérhetetlenül távol volt, mint máskor. És a völgy ölében, alant kis város élt, épolyan, mint Orind városa, a Kuon folyó mellett.

Ryamras fájdalmat érzett, nagyon nagy fájdalom tépte, már a tőre után nyúlt, hogy leszúrja önmagát is áldozatnak, de a pillantása közben a fényben ragyogó messzeséget kutatta és meglátott ott a távolban egy másik hegyet, magasat, óriás sziklát, mindeniknél magasabbat és az arca most már csillogott. A kéz visszanyomta a tört a tokba.

Aztán boldogan olvasta a rongyos kendő írását. Elmosódottan, de látszotak a betűk:

«A nagy sziklák mögött, mi van a hegy mögött? Ott születik a nap?

Hozd meg az áldozatot és megtudod!»

Magához szorította csodás kendőjét és megindult a völgybe le, a kis város felé, amelyen túl, ott az óriás nagy hegy mögött lebukik a fényes korong, hogy aztán minden virradatkor diadalmasan győzzön a vakság felett...

Emberek, Ryamras volt a remény!...

ÁLLT A VILÁG VASBAN...

(A bajai Hősök kövére.)

Állok a kert mélyén felszökkent, ősi magyar kő,
 Vałlani véres idők harcai közt a magyart.
 Balsors ülte mezőnk, tora hangos a kék Duna mellett,
 Jajjal vert kenyertünk s könnyes ízű mosolyunk.
 Hős fiaink vérén pirosult Európa hiába,
 S kardunk bő heve nyert száz diadalt a jogért.
 Győzni serény akarat feszíté viadalra kikeltünk,
 Szent eszmék igazát védte merész lobogónk.
 Állt a világ vasban... most éj üli már ama harcot,
 Nemzeti nagylétünk romja borong mezején.
 Árnyakat ingat a táj, gyászt hord a magyar horizont, ám
 Mélye mögül pirosan izzik a hajnal elő.

Hódsághy Béla.